

Oikeustapauskokoelma

UNIONIN YLEISEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (toinen jaosto)

10 päivänä lokakuuta 2014*

Kilpailu — Kartellit tai muut yhteistoimintajärjestelyt — Euroopan autonlasimarkkinat — Päätös, jolla todetaan EY 81 artiklan rikkominen — Markkinoiden jakamista koskevat sopimukset ja kaupallisesti arkaluonteisten tietojen vaihtaminen — Asetus (EY) N:o 1/2003 — Yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu kilpailusääntöjen rikkominen — Kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistuminen

Asiassa T-68/09,

Soliver NV, kotipaikka Roulers (Belgia), edustajinaan asianajajat H. Gilliams, J. Bocken ja T. Baumé,

kantajana,

vastaan

Euroopan komissio, asiamiehinään A. Bouquet, M. Kellerbauer ja F. Ronkes Agerbeek,

vastajaana,

jossa vaaditaan kumoamaan [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 12.11.2008 tehty komission päätös K(2008) 6815 lopullinen (asia COMP/39.125 – Autonlasi), sellaisena kuin se on muutettuna 11.2.2009 tehdyllä komission päätöksellä K(2009) 863 lopullinen, kantajaa koskevilta osin ja toissijaisesti alentamaan kantajalle kyseisessä päätöksessä määrättyä sakkoa

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (toinen jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja N.J. Forwood (esittelevä tuomari) sekä tuomarit F. Dehousse ja J. Schwarcz,

kirjaaja: hallintovirkamies N. Rosner,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä ja 12.11.2013 pidetyssä istunnossa esitetyn,

on antanut seuraavan

tuomion

- [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 12.11.2008 tehdyssä päätöksessä K(2008) 6815 lopullinen (Asia COMP/39.125 – Autonlasi), sellaisena kuin se on muutettuna 11.2.2009 tehdyllä komission päätöksellä K(2009) 863 lopullinen (julkaistu tiivistelmänä, EUVL 2009, C 173, s. 13) (jäljempänä riidanalainen päätös), Euroopan yhteisöjen komissio on todennut muun muassa, että eräät yritykset, joiden joukkoon kantaja kuuluu, ovat rikkoneet EY

* Oikeudenkäyntikieli: hollanti.

81 artiklaa ja ETA-sopimuksen 53 artiklaa osallistumalla maaliskuun 1998 ja maaliskuun 2003 välisinä eri ajanjaksoina kilpailuvastaisiin sopimuksiin ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin autonlasialalla Euroopan talousalueella (ETA) (riidanalaisen päätöksen 1 artikla).

- 2 Kantajana oleva Soliver NV on kooltaan pienempi lasinvalmistaja, joka toimii muun muassa autoalalla. Saint-Gobain Glass France SA, Saint-Gobain Sekurit Deutschland GmbH & Co. KG ja Saint-Gobain Sekurit France SAS (jäljempänä yhdessä Saint-Gobain), jotka ovat myös nostaneet kumoamiskanteen riidanalaisesta päätöksestä (asia T-56/09), ovat yhtiöitä, jotka harjoittavat eri materiaalien, muun muassa autonlasin, tuotanto-, jalostus- ja jakelutoimintaa. Ne ovat Compagnie de Saint-Gobain SA:n (jäljempänä Compagnie), joka samoin vaatii kyseisen päätöksen kumoamista (asia T-73/09), kokonaan omistamia tytäryhtiöitä. Pilkington Group Ltd:hen kuuluvat muun muassa Pilkington Automotive Ltd, Pilkington Automotive Deutschland GmbH, Pilkington Holding GmbH ja Pilkington Italia SpA -nimiset yhtiöt (jäljempänä yhdessä Pilkington). Pilkington, joka on myös nostanut kumoamiskanteen riidanalaisesta päätöksestä (asia T-72/09), on eräs kaikkein suurimmista lasin- ja lasituotteiden valmistajista maailmassa etenkin autoalalla.
- 3 Asahi Glass Co. Ltd (jäljempänä Asahi) on lasin, kemiallisten tuotteiden ja elektronisten komponenttien valmistaja, jonka kotipaikka on Japanissa. Asahi omistaa kokonaan belgialaisen lasia valmistavan yrityksen Glaverbel SA/NV:n (jäljempänä Glaverbel), joka puolestaan omistaa kokonaan AGC Automotive Francen (jäljempänä AGC tai AGC/Splintex). AGC oli nimeltään Splintex Europe SA (jäljempänä Splintex tai AGC/Splintex) ennen 1.1.2004. Asahi, joka on yksi riidanalaisen päätöksen adressaateista, ei ole nostanut kannetta riidanalaisesta päätöksestä.
- 4 Tutkimukset, joiden päätteeksi riidanalainen päätös tehtiin, aloitettiin sen jälkeen, kun anonyyminä pysyttelevän asiakkaan puolesta toiminut saksalainen asianajaja ilmoitti komissiolle kirjeitse tiedoista, jotka koskivat autonlasin tuotantoa ja jakelua harjoittavien eri yritysten välisiä sopimuksia ja yhdenmukaistettuja menettelytapoja.
- 5 Komissio teki helmi- ja maaliskuussa 2005 tarkastuksia kantajan sekä Saint-Gobainin, Compagnien, Pilkingtonin ja AGC:n eri tiloissa. Komissio otti näiden tarkastusten yhteydessä haltuunsa useita asiakirjoja ja tiedostoja.
- 6 Näiden tarkastusten jälkeen Asahi ja Glaverbel sekä niiden asianomaiset tytäryhtiöt (jäljempänä yhdessä sakoista vapautusta hakenut) hakivat sakoista vapauttamista tai sakkojen määrän alentamista sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa annetun komission tiedonannon nojalla (EYVL 2002, C 45, s. 3). Komissio hylkäsi 19.7.2006 ehdollista sakoista vapauttamista koskevan hakemuksen mutta ilmoitti kuitenkin sakoista vapautusta hakeneelle aikomuksestaan myöntää sille sakoista vapauttamisesta ja sakkojen lieventämisestä kartelleja koskevissa asioissa antamansa tiedonannon 26 kohdan nojalla 30–50 prosentin alennuksen sakkoihin, jotka sille olisi muutoin määrätty.
- 7 Komissio osoitti 26.1.2006 ja 2.2.2007 välisenä aikana eri tietopyyntöjä kantajalle sekä Saint-Gobainille, Compagnielle, Pilkingtonille, Asahille, Glaverbelille ja AGC:lle [EY] 81 ja [EY] 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta 16.12.2002 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1/2003 (EUVL 2003, L 1, s. 1) 18 artiklan nojalla. Asianomaiset yritykset vastasivat näihin eri tietopyyntöihin.
- 8 Komissio osoitti saman artiklan nojalla tietopyyntöjä lisäksi useille autonvalmistajille, eräälle italialaiselle linja-autonvalmistajalle sekä kahdelle lasiteollisuuden alan liitolle, jotka myös vastasivat tietopyyntöihin.
- 9 Komissio antoi 18.4.2007 väitetiedoksiannon, joka koski yhtenä kokonaisuutena pidettävää jatkettua kilpailusääntöjen rikkomista, joka sisälsi autonlasin valmistajien sopimukset tai yhdenmukaistetut menettelytavat, joilla jaettiin autonvalmistajien kanssa tehtävät toimitussopimukset. Väitetiedoksianto

annettiin tiedoksi kantajalle sekä Saint-Gobainille, Compagnielle, Pilkingtonille, Asahille, Glaverbelille ja AGC:lle. Kaikki tämän väitetiedoksiannon adressaatteina olleet yritykset saivat tutustua asiakirja-aineistoon, ja komissio kehotti niitä esittämään asiakirja-aineistoa koskevat huomautuksensa. Kuuleminen, johon kaikki väitetiedoksiannon adressaatit osallistuivat, järjestettiin 24.9.2007.

Riidanalainen päätös

- 10 Komissio teki riidanalaisen päätöksen 12.11.2008. Komissio totesi kantajan osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen ajalla 19.11.2001–11.3.2003 (riidanalaisen päätöksen 1 artiklan d alakohta). Se määräsi kantajalle 4 396 000 euron sakon (riidanalaisen päätöksen 2 artiklan d alakohta).
- 11 Komissio totesi Saint-Gobainin ja Compagnien osallistuneen edellä 1 kohdassa tarkoitettuihin sopimukseen ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin 10.3.1998 ja 11.3.2003 välisenä aikana (riidanalaisen päätöksen 1 artiklan b alakohta) ja määräsi niille ”yhteisesti ja yhteisvastuullisesti” 896 miljoonan euron sakon (riidanalaisen päätöksen 2 artiklan b alakohta).
- 12 Asahille ja sen autonlasialalla toimiville tytäryhtiöille, joiden todettiin osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen 18.5.1998 ja 11.3.2003 välisenä aikana, määrättiin ”yhteisesti ja yhteisvastuullisesti” 113,5 miljoonan euron sakko (riidanalaisen päätöksen 1 artiklan a alakohta ja 2 artiklan a alakohta).
- 13 Komissio päätti lopuksi, että Pilkington oli osallistunut riidanalaisiin sopimukseen ja yhdenmukaistettuihin menettelytapoihin 10.3.1998 ja 3.9.2002 välisenä aikana (riidanalaisen päätöksen 1 artiklan c alakohta). Komissio määräsi sille 370 miljoonan euron sakon (riidanalaisen päätöksen 2 artiklan c alakohta).
- 14 Komissio ottaa riidanalaisessa päätöksessä lähtökohdaksi sen, että autonlasimarkkinoiden erityispiirteet, kuten erityisesti korkeat tekniset vaatimukset ja korkea innovaatioaste, suosivat integroituneita ja kansainvälisellä tasolla toimivia suuria tavarantoimittajia. AGC, Pilkington ja Saint-Gobain kuuluvat maailmanlaajuisesti autonlasin keskeisimpiin tuottajiin, ja riidanalaisen päätöksen tekemisen aikaan ne kattoivat yhdessä noin 76 prosenttia ensiasennusmarkkinoille tarkoitettun lasin (autonlasin asennus tehtaassa ajoneuvon kokoamisen yhteydessä) maailmanlaajuisesta kysynnästä. Komissio katsoi myös, että jäsenvaltioiden ja ETA-alueeseen kuuluvien Euroopan vapaakauppaliiton (EFTA) maiden välillä käydään autonlasialalla mittavaa kauppaa. Autonvalmistajat neuvottelivat autonlasin toimitusta koskevista ostosopimuksista ETA-alueen tasolla.
- 15 Riidanalaisesta päätöksestä ilmenee lisäksi, että komission tutkimusten kohteena olleet autonlasintoimittajat olivat myötäilleet rikkomisjaksona jatkuvasti kukin omaa markkinaosuuttaan paitsi ”ajoneuvotilien”, eli ajoneuvomallikohtaisten myyntimäärien osalta, myös yleisesti kaikki ajoneuvotilit mukaan lukien.
- 16 Pilkington, Saint-Gobain ja AGC(tai AGC/Splintex) (jäljempänä klubi) ovat osallistuneet kolmenvälisiin kokouksiin, joita kutsuttiin toisinaan ”klubikokouksiksi”. Nämä kokoukset, joita jokainen kyseisistä yrityksistä järjesti vuorollaan, pidettiin eri kaupungeissa sijaitsevilla hotelleilla, näiden yritysten työntekijöiden yksityisasunnoissa ja Groupement europeen de producteurs de verre plat-teollisuusliiton (tasolasin tuottajien eurooppalainen ryhmittymä, GEPVP) tiloissa sekä Associazione nazionale degli industriali del vetro (Assovetro) (kansallinen lasiteollisuusliitto) tiloissa.
- 17 Kokouksia tai kahdenvälisiä yhteydenottoja järjestettiin myös näiden kilpailijoiden välillä, ja niissä tarkoituksena oli keskustella autonlasin toimituksista tuotannossa oleviin malleihin sekä valmistella tulevien mallien autonlasitoimituksia. Näissä eri yhteydenotoissa tai kokouksissa oli kyse markkinaosuuksien arvioinnista ja seurannasta, valmistajille suunnattujen autonlasin toimitusten

jakamisesta, hintatietojen ja muiden kaupallisesti arkaluonteisten tietojen vaihtamisesta sekä näiden eri kilpailijoiden hinnoittelua ja tuotteiden toimittamista asiakkaille koskevien strategioiden koordinoinnista.

- 18 Kahdenvälisistä kokouksista ensimmäinen, johon Saint-Gobain ja Pilkington olivat osallistuneet, pidettiin 10.3.1998 Pariisissa (Ranskassa) hotelli Hyatt Regencyssä Charles-de-Gaulle-lentokentällä. Ensimmäinen kolmenvälinen kokous puolestaan pidettiin vuoden 1998 keväällä Königswinterissä (Saksassa) tuolloin Splintexin (AGC) suurasiakkaista vastanneen toimihenkilön yksityisasunnossa. Näitä kokouksia edelsivät vuodesta 1997 alkaen Saint-Gobainin ja Pilkingtonin väliset alustavat yhteydenotot, joiden tavoitteena oli näiden yritysten tasolasituotannon tekninen yhdenmukaistaminen värin, paksuuden ja valon läpäisyn osalta. Komissio ei ole kuitenkaan katsonut näiden yhteydenottojen olleen osa riidanalaisista kartellia, koska niissä oli pääasiallisesti kyse tasolasin tuotantoketjun myöhäisestä vaiheesta ennen lasin muuntamista autonlasiksi.
- 19 Komissio on yksilöinyt riidanalaisessa päätöksessä lähes 90 kokousta ja yhteydenottoa vuoden 1998 kevään ja vuoden 2003 maaliskuun välillä. Viimeinen kolmenvälinen yhteydenotto, johon muun muassa kantaja oli osallistunut, oli otettu 21.1.2003, ja viimeinen kahdenvälinen kokous Saint-Gobainin ja AGC:n välillä oli pidetty vuoden 2003 maaliskuun loppupuolella. Osanottajat käyttivät näissä kokouksissa ja yhteydenotoissa lyhenteitä tai koodinimiä yksilöidäkseen itsensä.
- 20 Kantajan osallistuminen kartelliin alkoi riidanalaisen päätöksen mukaan 19.11.2001. Saint-Gobain oli ottanut kantajaan yhteyttä jo vuonna 2000 pyrkimyksenä saada tämä osallistumaan riidanalaiseen kartelliin. Kartellin alkuperäiset osapuolet eli Saint-Gobain, Pilkington ja AGC käyttivät tässä tarkoituksessa hyväkseen kantajan riippuvuutta raaka-aineiden tuottajista, sillä kantajalla ei ollut kapasiteettia tuottaa itse tasolasia.
- 21 Riidanalaisen päätöksen mukaan kartellin kokonaissuunnitelma koostui autonlasin toimitusten jakamisesta kartellin osapuolten kesken sekä voimassa olevien toimitussopimusten että uusien sopimusten osalta. Suunnitelmalla pyrittiin säilyttämään näiden osapuolten markkinaosuuksien vakaus. Tähän tavoitteeseen päästäkseen osapuolet olivat edellä 16–20 kohdassa tarkoitetuissa kokouksissa ja yhteydenotoissa vaihtaneet hintatietoja ja muita arkaluonteisia tietoja sekä koordinoineet hinnoitteluja asiakkaita koskevia toimituspolitiikkojaan. Yhdenmukaistettu menettelytapa koski etenkin vastauksia, joita annettiin autonvalmistajien esittämiin hintatarjouspyyntöihin, ja näin haluttiin vaikuttaa autonvalmistajien lasintoimittajan valintaan tai - useiden toimitusten olleessa kyseessä - lasintoimittajien valintaan. Osapuolilla oli tältä osin käytössään kaksi keinoa, joilla pyrittiin edistämään toimitussopimuksen tekemistä sovitun tuottajan kanssa ja jotka olivat joko tarjouksen tekemisestä pidättäytyminen tai valetarjouksen eli hinnaltaan sovitun tuottajan hintaa korkeamman tarjouksen tekeminen. Korjaavista toimista, jotka merkitsivät korvausten maksamista yhdelle tai useammalle osapuolelle, päätettiin tarpeen mukaan sen takaamiseksi, että yleinen tarjontatilanne ETA-alueen tasolla pysyi sovitun jaon mukaisena. Jos korjaavia toimia täytyi toteuttaa voimassa olevien toimitussopimusten osalta, kilpailijoiden markkinaosuuksien mukauttamiseksi käyttämä menetelmä oli se, että autonvalmistajia varoitettiin teknisen ongelman tai raaka-ainepulan häiritsevän tilattujen osien toimituksia ja niille ehdotettiin korvaavaa toimittajaa.
- 22 Pitääkseen yllä sovitun sopimusten jaon kartellin osapuolet sopivat useita kertoja toteutuneen tuottavuuden kasvun perusteella autonvalmistajille myönnettävistä hintojen alennuksista tai mahdollisista hintojen korotuksista, joita sovellettiin automalleihin, joiden tuotantotaso oli ennustettua matalampi. Osapuolet sopivat tarvittaessa myös todellisia tuotantokustannuksia koskevien tietojen antamista autonvalmistajien käyttöön koskevista rajoituksista, jotta autonvalmistajat eivät pyytäisi hinnoista alennusta liian usein.

- 23 Yhdenmukaistettu menettelytapa, jonka tarkoituksena oli markkinaosuuksien pitäminen vakaina, oli mahdollinen muun muassa autonlasin toimitusmarkkinoiden läpinäkyvyyden ansiosta. Markkinaosuuksien kehitys laskettiin tuotantokustannusten ja myyntiennusteiden perusteella olemassa olevat toimitussopimukset huomioon ottaen.
- 24 Komissio toteaa riidanalaisessa päätöksessä, että sakoista vapautusta hakenut on vahvistanut, että Splintexin edustajat yhdessä eräiden kilpailijoidensa kanssa olivat osallistuneet viimeistään vuodesta 1998 alkaen kilpailuoikeuden näkökulmasta lainvastaisiin toimiin. Sen, että Saint-Gobain ei ole kiistänyt väitetiedoksiintoon sisältyneiden tosiseikkojen paikkansapitävyyttä, on katsottava merkitsevän lisäksi sitä, että tämä yritys on hyväksynyt komission kuvauksen riidanalaisien kokousten ja yhteydenottojen sisällöstä.
- 25 Lopuksi on niin, että Pilkington, Saint-Gobain ja AGC sopivat 6.12.2001 pidetyssä kokouksessa toimitussopimusten jakamisessa ja kohdentamisessa sovellettavasta uudesta laskentamenetelmästä.
- 26 Näiden seikkojen perusteella komissio katsoo, että kantaja sekä Saint-Gobain, Compagnie, Pilkington ja sakoista vapautusta hakenut olivat syyllistyneet yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun EY 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan rikkomiseen.
- 27 Komission mukaan osapuolten väliset järjestelyt olivat näissä määräyksissä tarkoitettuja sopimuksia tai yhdenmukaistettuja menettelytapoja, jotka ovat vääristäneet kilpailua autonlasitoimitusten markkinoilla. Tämä salainen yhteistyö on lisäksi yhtenäistä ja jatkuvaa, koska kartellin osapuolet ovat ilmaisseet yhteisen tahtonsa toimia markkinoilla tietyllä tavalla ja hyväksyneet yhteisen suunnitelman, jolla pyrittiin rajoittamaan niiden yksilöllistä kaupallista itsenäisyyttä jakamalla henkilöautoihin ja kevyisiin hyötyajoneuvoihin tarkoitettujen autonlasin toimitukset sekä vääristämällä näiden lasien hintoja tarkoituksena varmistaa markkinoiden yleinen vakaus ja pitää niillä yllä keinotekoisesti korkeita hintoja. Näiden kokousten ja yhteydenottojen tiheys ja taukoamattomuus on johtanut viiden vuoden aikana siihen, että kartelli on kattanut kaikki suuret henkilöautoja ja kevyitä hyötyajoneuvoja tuottavat valmistajat ETA-alueella.
- 28 Komission mukaan mikään ei edelleen viittaa siihen, että autonlasinvalmistajien väliset sopimukset ja yhdenmukaistetut menettelytavat olisivat johtaneet tehokkuuden lisääntymiseen tai edistäneet teknistä tai taloudellista kehitystä autonlasialalla, mikä olisi oikeuttanut EY 81 artiklan 3 kohdan soveltamisen.
- 29 Komissio on katsonut kilpailusääntöjen rikkomisen keston osalta, että kantaja on osallistunut rikkomiseen 19.11.2001-11.3.2003. Saint-Gobain ja Compagnie puolestaan ovat osallistuneet rikkomiseen 10.3.1998-11.3.2003. Pilkingtonin on katsottu osallistuneen siihen 10.3.1998-3.9.2002.
- 30 Sakkoja laskiessaan komissio on aluksi määritellyt kunkin rikkomiseen ETA-alueella osallistuneen yrityksen välittömästi tai välillisesti rikkomisesta saaman autonlasin myynnin arvon. Se on tehnyt tässä tarkoituksessa eron eri jaksojen välillä. Komissio on katsonut maaliskuussa 1998 alkaneen ja 30.6.2000 päättyneen ”vaikutusvallan kasvun” ajaksi kutsutun jakson osalta, että sillä oli hallussaan näyttöä rikkomisesta vain tietyn eurooppalaisten autonvalmistajien joukon osalta. Komissio on tämän jakson osalta tukeutunut siten autonlasin myyntiin vain sellaisille autonvalmistajille, joiden osalta sillä oli suorat todisteet siitä, että ne olivat kartellin kohteena. Ajalta 1.7.2000-3.9.2002 komissio on todennut, että kartellin kohteeksi joutuneiden autonvalmistajien osuus vastasi vähintään 90:tä prosenttia ETA-alueen myynnistä. Tästä jaksosta se on täten katsonut, että huomioon oli otettava päätöksen adressaattien koko autonlasimyynti ETA-alueella. Rikkomisjakson lopulla eli 3.9.2002 ja vuoden 2003 maaliskuun välisenä aikana klubin toiminta oli laantunut Pilkingtonin lähdettyä kartellista. Komissio päätti tämän jakson osalta tukeutua vain myyntiin niille autonvalmistajille, joiden osalta sillä oli suoria todisteita kartellin toiminnasta. Näiden myyntilukujen perusteella on sitten laskettu kunkin asianomaisen autonlasintoimittajan osalta painotettu keskivuositymyynti siten, että edellä mainittu myynnin arvo on jaettu niiden kuukausien määrällä, joina kukin toimittaja osallistui rikkomiseen, ja tämän jaon tulos on kerrottu 12:lla.

- 31 Komissio on katsonut tämän jälkeen, että kyseessä ollut asiakkaiden jakamista merkitsevä kilpailusääntöjen rikkominen kuuluu luonteeltaan vakavimpiin kilpailunrajoituksiin. Kun otetaan huomioon tämän rikkomisen luonne, sen maantieteellinen kattavuus ja rikkomiseen osallistuneiden yritysten yhteinen markkinaosuus, komissio on sakon perusmäärää laskiessaan ottanut huomioon 16 prosenttia kunkin mukana olleen yrityksen myynnin arvosta, joka on kerrottu niiden vuosien määrällä, jona rikkomiseen on osallistuttu. Sakon perusmäärään on lisätty varoittavassa tarkoituksessa vielä ”lisämaksu” (entry fee), jonka suuruudeksi on vahvistettu 16 prosenttia myynnin arvosta.
- 32 Komissio teki 11.2.2009 päätöksen K(2009) 863 lopullinen, jolla se korjasi riidanalaista päätöstä rajoitetulta osin.

Oikeudenkäyntimenettely ja asianosaisten vaatimukset

- 33 Kantaja nosti nyt käsiteltävänä olevan kanteen unionin yleisen tuomioistuimen kirjaamoon 18.2.2009 jättämällään kannekirjelmällä.
- 34 Koska unionin yleisen tuomioistuimen jaostojen kokoonpanoa muutettiin, esittelevä tuomari määrättiin toiseen jaostoon, jonka käsiteltäväksi esillä oleva asia siis siirrettiin.
- 35 Asianosaisten suulliset lausumat ja niiden unionin yleisen tuomioistuimen esittämiin kysymyksiin antamat vastaukset kuultiin 12.11.2013 pidetyssä istunnossa.
- 36 Kantaja vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin
- kumoaa riidanalaisen päätöksen 1 artiklan sitä koskevilta osin
  - kumoaa riidanalaisen päätöksen 2 artiklan sitä koskevilta osin
  - toissijaisesti alentaa sille määrätyn sakon määrää huomattavasti
  - velvoittaa komission korvaamaan oikeudenkäyntikulut.
- 37 Komissio vaatii, että unionin yleinen tuomioistuin
- hylkää kanteen perusteettomana
  - velvoittaa kantajan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Oikeudellinen arviointi

- 38 Kantaja vetoaa useisiin kanneperusteisiin, joista ensimmäinen perustuu virheeseen, jonka komissio teki katsoessaan kantajan osallistuneen riidanalaisen päätöksen kohteena olevaan yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen. Käsiteltävässä asiassa on tarkasteltava tätä kanneperustetta.

Asianosaisten lausumat

- 39 Kantajan mukaan komissio ei näyttänyt täsmällisten ja yhtäpitävien todisteiden avulla toteen, että kantaja aikoi omalla toiminnallaan myötävaikuttaa riidanalaiseen kartelliin osallistujien yhteisten päämäärien tavoittelemiseen ja että se tiesi muiden samaan päämäärään pyrkivien yritysten suunnitteleman tai toteuttamasta käyttäytymisestä tai että se saattoi kohtuudella ennakoida sen ja oli valmis hyväksymään siihen sisältyvän riskin.

- 40 Sen lisäksi, että kilpailusääntöjen rikkominen alkoi neljä vuotta ennen ensimmäisiä AGC/Splintexin kanssa tapahtuneita yhteydenottoja, joista kantajaa moititaan, komissio myönsi, ettei kantaja osallistunut yhteenkään lukuisista kahden- tai kolmenvälisistä klubikokouksista eikä ollut edustettuna niissä. Komissio ei ole myöskään osoittanut kantajan tienneen, että sen menettely oli osa muiden osallistujien ennakolta sopimaa kokonaissuunnitelmaa.
- 41 Kantaja muistuttaa tässä yhteydessä, että vuoden 2001 alussa Saint-Gobain, Pilkington ja AGC nostivat samanaikaisesti huomattavasti hintoja, joita ne pysyivät kantajalta tämän autonlasin valmistuksessa raaka-aineena käyttämän tasolasin toimittamisesta. Kantajan mukaan se ei kuitenkaan voinut pelkästään tämän seikan perusteella käsittää, että nämä yritykset olivat tehneet yksityiskohtaisia ja järjestelmällisiä sopimuksia, jotka koskivat yhtäältä sopimusten jakamista, tarjottavia hintoja ja myönnettäviä alennuksia sekä toisaalta valvonta- ja korvausmekanismien laatimista ja soveltamista kaikkien autonvalmistajien osalta, ja että nämä kolme suurta valmistajaa järjestivät hyvin säännöllisesti kokouksia näistä sopimuksista. Kantajan luota löydettyjen asiakirjojen perusteella voitiin enintään todeta sen tienneen, että muut yritykset, kuten Saint-Gobain ja AGC, pitivät yhteyttä kilpailuoikeuden näkökulmasta epäasianmukaisella tavalla.
- 42 Täten komissio teki virheen, kun se muun muassa tukeutui Saint-Gobainin, Pilkingtonin ja AGC:n työntekijöiden laatimissa muistiinpanoissa mainittuihin viittauksiin kantajasta osoittaakseen tämän osallistuneen kartelliin. Nämä viittaukset selittyvät nimittäin sillä, että nämä kolme suurta valmistajaa toimittivat kantajalle tasolasia ja ne tunsivat siten hyvin kantajan tuotantokapasiteetin, sekä sillä, että niillä oli hallussaan tietoja autonvalmistajista – kuten Volkswagenista ja Fiatista –, joille kantaja toimitti lasiosia.
- 43 Mitkään komission riidanalaisessa päätöksessä mainitsemat tai oikeudenkäynnin aikana esittämät seikat eivät voi horjuttaa tätä arvostelua. Asia on näin muun muassa käsinkirjoitetun pöytäkirjan osalta, joka koskee kantajan myyntipäällikön ja Saint-Gobainin edustajan toukokuussa 2002 käymää puhelinkeskustelua. Tämän asiakirjan ja tiettyjen AGC:n kanssa puhelimitse toteutettujen yhteydenottojen perusteella ei nimittäin voida osoittaa, että kantaja sopi muiden autonlasia valmistavien yritysten kanssa sopimusten jakamisesta Volkswagen Passatiin tarkoitettujen eri lasiosien toimittamiseksi. Komission asiakirja-aineistosta ilmenee sen sijaan, että Saint-Gobain, Pilkington ja AGC olivat päättäneet, että toimitukset jaettaisiin kyseisen sopimuksen osalta samalla tavoin kuin kyseisen ajoneuvon aikaisemman mallin osalta oli jaettu, sisältäen täten kantajan lasintoimituksen. Se, että Volkswagen teki kantajan kanssa sopimuksen tiettyjen uuteen Volkswagen Passatiin tarkoitettujen lasiosien toimituksesta, selittyy yksinomaan kantajan aikaisempaa mallia varten kilpailukykyiseen hintaan toimittaman lasin erinomaisella laadulla. Kyseisellä päätöksellä ei siten ole mitään tekemistä markkinoiden jakamista koskevan sopimuksen kanssa, johon kantaja mahdollisesti osallistui. Kyseisessä pöytäkirjassa mainitaan lisäksi, ettei kantaja osallistunut yhteenkään sopimukseen uutta Opel Fronteraa koskevan sopimuksen osalta. Lopuksi mainitusta pöytäkirjasta käy Lancia Lybraan (Fiat-konsernin valmistama ajoneuvo) liittyvän sopimuksen osalta ainoastaan ilmi, että Saint-Gobain vastasi kieltävästi kantajan pyrkimykseen saada kyseinen sopimus. Tämä uhkailu ei kuitenkaan millään tavoin osoita, että kantaja osallistui kyseistä sopimusta koskevaan mahdolliseen sopimukseen.
- 44 Kantaja väittää AGC:n kanssa Fiatin ja Ivecon valmistajista marras- ja joulukuussa 2001 käymästään yhteydenpidosta, ettei se johtanut minkään lainvastaisen sopimuksen tekemiseen, vaikka se myöntääkin yhteydenpidon sopimattomuuden. Kantaja lisää, ettei kyseisellä yhteydenpidolla missään tapauksessa ollut yhteyttä riidanalaisessa päätöksessä tarkoitettuun kartelliin. Se korostaa lisäksi, että AGC mainitsi sen sakoista vapauttamista koskevan ohjelman yhteydessä esittämässään lausunnoissa kolmen suuren autonlasinvalmistajan välisen kartellin ulkopuolisena tahona.
- 45 Kantaja väittää lopuksi, ettei komissio voi käsiteltävässä asiassa vedota oikeuskäytäntöön, jonka mukaan yrityksen, joka osallistuu kokouksiin, joissa salaisia kilpailunvastaisia sopimuksia tehdään, on julkisesti sanouduttava irti kyseisten kokousten sisällöstä välttyäkseen kyseessä olevien sopimusten synnyttämästä vastuusta. Kantaja väittää nimittäin, että koska se ei ollut osallistunut yhteenkään klubikokoukseen, se

ei ollut tietoinen Saint-Gobainin, Pilkingtonin ja AGC:n tekemien koko ETA-alueen autonlasimarkkinat kattavien järjestelmällisten ja yksityiskohtaisten sopimusten olemassaolosta, minkä johdosta kyseessä olevaa oikeuskäytäntöä ei voida soveltaa.

- 46 Komissio kiistää nämä väitteet. Sen mukaan kantaja tiesi Saint-Gobainin ja AGC:n kanssa käymänsä kahdenvälisen yhteydenpidon yleisestä asiayhteydestä sekä kartellin osallistujien tavoittelemasta markkinoiden yhteensovittamisen tavoitteesta.
- 47 Komissio korostaa, että kantaja oli harjoittanut useasti yhteydenpitoa, jolla voitiin osoittaa sen osallistuneen yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen. Nämä yhteydenotot tapahtuivat vuoden 2001 lopulla (AGC:n kanssa), toukokuussa 2002 (Saint-Gobainin kanssa) ja vuoden 2003 ensimmäisellä neljänneksellä (AGC:n kanssa).
- 48 Komissio toteaa vuoden 2001 osalta, että kantajan tuotannosta vastaavan osaston entisen johtajan laatimista selityksistä käy ilmi, että kantajan asiamies D. oli tavannut AGC:tä sopimusten jakamiseksi lasiosien toimittamisesta Fiatille ja tämän tytäryhtiölle Ivecolle. Komission mukaan nämä selitykset osoittavat, että kantaja suostui siihen, ettei se kilpailisi AGC:n kanssa toimitussopimusten tekemisestä Fiatin kanssa, mutta edellytti vastineeksi AGC:n korottavan Ivecoon soveltamia hintoja.
- 49 Komissio esittää seuraavaksi vuoden 2002 osalta pöytäkirjan, joka oli laadittu kantajan myyntipäällikön K. H:n ja Saint-Gobainin työntekijöiden välillä 29.5.2002 käydystä puhelinkeskustelusta ja josta käy ilmi, että kantajaa oli tiedotettu kolmen suuren valmistajan välisestä kartellista.
- 50 Komissio tukeutuu lopuksi vuoden 2003 osalta AGC:n työntekijän selityksiin, joista käy ilmi, että kyseinen yritys ja kantaja olivat pitäneet toisiinsa yhteyttä keskustellakseen Volkswagen Passatin uuteen malliin tarkoitettujen sivuikkunoiden toimitussopimuksesta.
- 51 Näiden eri tietojen perusteella voidaan riittävästi osoittaa kantajan osallistuneen kartelliin, erityisesti tilanteessa, jossa usein osoittautuu tarpeelliseksi muodostaa kuva tietyistä yksityiskohdista päättelämällä. Sillä, ettei yritys ole osallistunut kaikkiin kartellin muodostaviin osatekijöihin tai että sen osuus on ollut vain vähäinen niillä osa-alueilla, joihin se on osallistunut, ei ole merkitystä osoitettaessa yrityksen osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen. Asia on käsiteltävässä asiassa näin erityisesti sen vuoksi, että kantaja on pienen luokan toimija kyseisillä markkinoilla ja ettei kaikkien sopimusten jakamisesta siten ollut tarpeen koordinoita kartellissa nimenomaisesti kyseisen yrityksen kanssa.
- 52 Komission mukaan kantaja ei sen sijaan olisi voinut tehdä sopimusta AGC/Splintexin kanssa autonlasin toimittamisesta Fiatille ilman kartellia. Tästä seuraa, että kun kantaja teki kyseisen sopimuksen sekä sopimuksen Saint-Gobainin kanssa Volkswagen Passatista, se saattoi vähintäänkin kohtuudella olettaa, että kyseiset sopimukset kuuluivat suurempaan kokonaissuunnitelmaan, jossa jaettiin autonlasin toimitukset ja säilytettiin osallistuvien yritysten markkinaosuudet vakaina. Olosuhteilla, joissa kantaja päätti osallistua kilpailusääntöjen rikkomiseen, ei tältä osin ole merkitystä.
- 53 Esillä oleva asia eroaa lisäksi unionin yleisen tuomioistuimen tuomiosta 20.3.2002, Sigma Technologie v. komissio (T-28/99, Kok., EU:T:2002:76), jolle oli puolestaan ominaista se, että kartellilla oli monitahoinen, kansalliset tasot ja Euroopan tason käsittävä rakenne. Komissio väittää lisäksi, että vaikka yhdestä sakoista vapautusta hakeneen antamasta lausunnosta tosin käy ilmi, että viimeksi mainittu viittasi kantajaan kartellin ulkopuolisena tahona, kyseinen lausunto annettiin yhden tarkoin määritellyn sopimuksen jakamisesta eikä sitä siten voida pitää todisteena siitä, että kantaja oli täysin kartellin ulkopuolella.
- 54 Komissio muistuttaa lopuksi, kuten se on riidanalaisen päätöksen 89 perustelukappaleessa todennut, että jo ennen ajankohtaa, josta lähtien kantajan on todettu osallistuneen kartelliin, kolme suurta autonlasin valmistajaa olivat aikoneet jakaa lasiosien toimitussopimuksia kantajalle ja siten suunnitelleet tälle osuutta kartellin kokonaissuunnitelman toteuttamisessa. Komissio havainnollisti tätä

seikkaa viittaamalla yhtäältä Saint-Gobainin ja AGC:n työntekijöiden väliseen kokoukseen, joka pidettiin 27.10.2000 hotellissa Brysselin (Belgia) lentokentällä ja joka koski muun muassa Audi A6 -ajoneuvoon tarkoitettujen lasiosien toimitusten jakamista, ja toisaalta Saint-Gobainin, Pilkingtonin ja AGC/Splintexin työntekijöiden väliseen kokoukseen, joka pidettiin 9.11.2000 hotellissa Charles-de-Gaulle-lentokentällä Pariisissa ja joka koski muun muassa Fiat Puntoon tarkoitettujen sivuikkunoiden toimitussopimuksen jakamista. Komissio lisäsi suullisessa käsittelyssä vielä, että nämä kantajaa koskevat viittaukset – vaikkakin ne olivat kantajan kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistumisen alkamisen toteamista edeltävältä ajalta – vahvistavat sen, että kantaja tiesi tai sen olisi välttämättä pitänyt tietää kartellikokonaisuuden olemassaolosta kolmen suuren autonlasinvalmistajan välillä.

Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta

Kantajan väitteiden perusteltavuus

– Alustavat huomautukset ja katsaus periaatteisiin

- 55 Riidanalaisesta päätöksestä käy ilmi, että riidanalainen kartelli sisälsi lähes kaikkien ETA-alueella toimivien autonvalmistajien kanssa tehtyjen autonlasin toimitussopimusten jakamisen yhteisestä sopimuksesta yhdenmukaistamalla hinnoittelu- ja alennuspolitiikka sekä asiakkaisiin sovellettava toimitusstrategia. Kyseisen kartellin, joka toteutettiin vuoden 1998 maaliskuun ja vuoden 2003 maaliskuun välisenä aikana, tavoitteena oli päätöksen mukaan varmistaa eri osallistujien markkinaosuuksien yleinen vakaus. Osallistujien kesken järjestettiin säännöllisesti kokouksia, jotta voitiin paitsi keskustella tulevien toimitussopimusten jakamisesta myös varmistaa kokouksissa ja aiempien yhteydenottojen yhteydessä tehtyjen päätösten noudattaminen. Korjaavista toimista, joiden avulla yritykset maksoivat toisilleen korvausta, päätettiin, mikäli aiemmin päätetty toimitussopimusten jako ei riittänyt takaamaan yritysten markkinaosuuksien yleistä vakautta. Komission mukaan näitä eri kollusiivisia yhteydenottoja oli pidettävä yhtenä kokonaisuutena pidettävänä jatkettuna EY 81 artiklan 1 kohdan rikkomisena, koska muun muassa tämä yhteinen taloudellinen tavoite toimi niiden kannustimena.
- 56 Kantaja, joka on Saint-Gobainia, Pilkingtonia ja AGC:tä kooltaan huomattavasti pienempi toimija autonlasimarkkinoilla, kiistää pääasiallisesti osallisuutensa tähän yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen. Vaikka se tosin myöntääkin olleensa sopimattomalla tavalla yhteydessä kilpailijoihin, se väittää lähinnä, ettei se osallistunut yhteenkään näiden valmistajien välisen klubin kokoukseen, jossa sitä olisi voitu tiedottaa kartellin kokonaisuunnitelmasta sekä kartellin muodostavista tekijöistä.
- 57 Tässä yhteydessä on huomautettava, että kun otetaan huomioon kyseisten rikkomisten luonne sekä niihin liittyvien seuraamusten luonne ja ankaruus, syyttömyysolettaman periaatetta, sellaisena kuin se ilmenee erityisesti Euroopan unionin perusoikeuskirjan 48 artiklan 1 kohdasta sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi Roomassa 4.11.1950 allekirjoitetun yleissopimuksen (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus) 6 artiklan 2 kappaleesta, sovelletaan erityisesti yrityksiä koskevien kilpailusääntöjen rikkomista koskeviin menettelyihin, jotka voivat johtaa sakkojen tai uhkasakkojen määräämiseen (ks. vastaavasti tuomio 8.7.1999, Hüls v. komissio, C-199/92 P, Kok., EU:C:1999:358, 149 ja 150 kohta; tuomio 8.7.1999, Montecatini v. komissio, C-235/92 P, Kok., EU:C:1999:362, 175 ja 176 kohta ja tuomio 12.9.2007, Coats Holdings ja Coats v. komissio, T-36/05, EU:T:2007:268, 70 kohta).
- 58 Tästä seuraa yhtäältä, että komission on esitettävä oikeudellisesti riittävät todisteet EY 81 artiklan rikkomisen muodostavista seikoista (tuomio 17.12.1998, Baustahlgewebe v. komissio, C-185/95 P, Kok., EU:C:1998:608, 58 kohta ja tuomio 8.7.1999, komissio v. Anic Partecipazioni, C-49/92 P, Kok.,

EU:C:1999:356, 86 kohta), ja toisaalta, että jos asiaa käsittelevä tuomioistuin on epätietoinen, sen on ratkaistava asia sen yrityksen hyväksi, jolle tällaisen rikkomisen toteamista koskeva päätös on osoitettu (ks. tuomio 24.3.2011, Kaimer ym. v. komissio, T-379/06, EU:T:2011:110, 47 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen). Tässä yhteydessä komission on esitettävä kaikki sellaiset selvitykset, joiden perusteella yrityksen voidaan katsoa osallistuneen tällaiseen kilpailusääntöjen rikkomiseen ja olevan vastuussa siihen sisältyvistä eri osa-alueista (em. tuomio komissio v. Anic Partecipazioni, EU:C:1999:356, 86 kohta). Tästä seuraa, ettei yrityksen osallistumista kartelliin voida päätellä epätasällisten selvitysten perusteella tehdyistä pohdinnoista (ks. vastaavasti em. tuomio Kaimer ym. v. komissio, EU:T:2011:110, 69–71 kohta).

- 59 Lisäksi on tavanomaista, että näihin kilpailunvastaisiin menettelytapoihin ja sopimukseen liittyvät toimenpiteet toteutetaan vaivihkaa, että kokoukset pidetään salassa ja että niihin liittyvien asiakirjojen määrä pidetään mahdollisimman vähäisenä. Tästä seuraa, että vaikka komissio löytää asiakirjoja, jotka osoittavat nimenomaisesti taloudellisten toimijoiden välisen lainvastaisen yhteydenpidon, nämä ovat normaalisti vain hajanaisia ja vähäisiä, joten usein on välttämätöntä muodostaa kuva tietyistä yksityiskohdista päättelemällä. Useimmissa tapauksissa kilpailunvastaisen menettelytavan tai sopimuksen olemassaolo on pääteltävä tietyistä yhteensattumista ja viitteistä, jotka yhdessä tarkasteltuina voivat muun johdonmukaisen selityksen puuttuessa olla osoitus kilpailusääntöjen rikkomisesta (tuomio 7.1.2004, Aalborg Portland ym. v. komissio, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, Kok., EU:C:2004:6, 55–57 kohta ja tuomio 25.1.2007, Sumitomo Metal Industries ja Nippon Steel v. komissio, C-403/04 P ja C-405/04 P, Kok., EU:C:2007:52, 51 kohta). Näitä päätelmiä voidaan soveltaa analogisesti myös näyttöön yrityksen osallisuudesta kilpailusääntöjen rikkomiseen.
- 60 Tämän jälkeen on todettava, että EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut sopimukset ja yhdenmukaistetut menettelytavat perustuvat väistämättä useiden sellaisten yritysten myötävaikutukseen, jotka ovat kaikki mukana rikkomisessa mutta joiden osallistumisella voi olla eri ilmenemismuotoja, etenkin kyseisten markkinoiden erityispiirteiden ja kunkin yrityksen markkina-aseman, tavoiteltujen päämäärien sekä valittujen tai suunniteltujen täytäntöönpanotoimien perusteella. Täten pelkästään se, että kukin yritys osallistuu kilpailusääntöjen rikkomiseen sille ominaisella tavallaan, ei riitä poissulkemaan sen vastuuta rikkomisesta kokonaisuudessaan, ei myöskään käyttäytymisestä, jonka muut rikkomiseen osallistuneet yritykset ovat todellisuudessa toteuttaneet mutta jolla on sama kilpailua rajoittava tarkoitus tai vaikutus (tuomio komissio v. Anic Partecipazioni, edellä 58 kohta, EU:C:1999:356, 79 ja 80 kohta ja tuomio 6.3.2012, UPM-Kymmene v. komissio, T-53/06, EU:T:2012:101, 53 kohta).
- 61 Siten yritys, joka on osallistunut sille ominaisella käyttäytymisellään yhtenä kokonaisuutena pidettävään monitahoiseen kilpailusääntöjen rikkomiseen EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitetulla kilpailua rajoittavalla sopimuksella tai yhdenmukaistetulla menettelytavalla, jolla pyritään myötävaikuttamaan kilpailusääntöjen rikkomisen toteuttamiseen kokonaisuudessaan, voi olla vastuussa myös muiden yritysten käyttäytymisestä saman kilpailusääntöjen rikkomisen osalta koko siltä ajalta, jolloin se osallistui kyseiseen rikkomiseen (tuomio komissio v. Anic Partecipazioni, edellä 58 kohta, EU:C:1999:356, 83 kohta ja tuomio UPM-Kymmene v. komissio, edellä 60 kohta, EU:T:2012:101, 52 kohta).
- 62 Yhtenä kokonaisuutena pidettävä jatkettu kilpailusääntöjen rikkominen ei välttämättä kuitenkaan merkitse sitä, että sen yhteen tai useampaan ilmenemismuotoon osallistuvan yrityksen voitaisiin katsoa olevan vastuussa kilpailusääntöjen rikkomisesta kokonaisuudessaan. Komission on lisäksi osoitettava, että kyseinen yritys tiesi muiden yritysten toteuttamista Euroopan laajuisista kilpailua rajoittavista toimista tai että sen olisi kohtuudella pitänyt ennakoita ne. Yrityksen ei voida väittää osallistuneen kartellikokonaisuuteen pelkästään siitä syystä, että sen tekemän sopimuksen ja kartellikokonaisuuden tavoitteet ovat samat. On nimittäin muistutettava, että EY 81 artiklan 1 kohtaa sovelletaan ainoastaan, jos asianomaisten sopimuspuolten välillä on olemassa yhteinen tahto (ks. tuomio 19.5.2010, IMI ym. v. komissio, T-18/05, Kok., EU:T:2010:202, 88 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

- 63 Sopimukseen osallistumista voidaan täten pitää yrityksen liittymisenä kartellikokonaisuuteen ainoastaan, jos yritys tiesi tai jos sen olisi pitänyt tietää, että se sopimukseen osallistuessaan osallistui myös kyseiseen kartelliin (tuomio Sigma Technologie v. komissio, edellä 53 kohta, EU:T:2002:76, 45 kohta; tuomio 16.11.2011, Low & Bonar ja Bonar Technical Fabrics v. komissio, T-59/06, EU:T:2011:669, 61 kohta ja tuomio 30.11.2011, Quinn Barlo ym. v. komissio, T-208/06, Kok., EU:T:2011:701, 144 kohta). Toisin sanoen on näytettävä toteen, että kyseinen yritys aikoi omalla toiminnallaan myötävaikuttaa kaikkien osallistujien yhteisten päämäärien tavoittelemiseen ja että yritys tiesi muiden samaan päämäärään pyrkivien yritysten suunnittelemasta tai toteuttamasta kilpailunvastaisesta käyttäytymisestä tai että se saattoi kohtuudella ennakoida sen ja oli valmis hyväksymään siihen sisältyvän riskin (tuomio komissio v. Anic Partecipazioni, edellä 58 kohta, EU:C:1999:356, 83, 87 ja 203 kohta; tuomio 6.12.2012, komissio v. Verhuizingen Coppens, C-441/11 P, Kok., EU:C:2012:778, 42 kohta ja tuomio 11.7.2013, Team Relocations ym. v. komissio, C-444/11 P, Kok., EU:C:2013:464, 50 kohta).
- 64 Asianomaisen yrityksen on siten tunnettava kartellikokonaisuuden yleinen ulottuvuus ja olennaiset piirteet (ks. vastaavasti tuomio 14.12.2006, Raiffeisen Zentralbank Österreich ym. v. komissio, T-259/02–T-264/02 ja T-271/02, Kok., EU:T:2006:396, 191 ja 193 kohta ja tuomio 24.3.2011, Aalberts Industries ym. v. komissio, T-385/06, Kok., EU:T:2011:114, 111–119 kohta).
- 65 Tällaisessa tapauksessa se seikka, ettei yritys ole osallistunut kaikkiin kartellin muodostaviin osatekijöihin tai että sen osuus on ollut vähäinen niillä osa-alueilla, joihin se on osallistunut, on otettava huomioon ainoastaan kilpailusääntöjen rikkomisen vakavuutta arvioitaessa ja mahdollisesti sakkoa määritettäessä (tuomio komissio v. Anic Partecipazioni, edellä 58 kohta, EU:C:1999:356, 90 kohta ja tuomio 14.5.1998, Buchmann v. komissio, T-295/94, Kok., EU:T:1998:88, 121 kohta).
- 66 Käsiteltävässä asiassa on kiistatonta, ettei kantaja osallistunut kaikkiin kilpailusääntöjen rikkomisen muodostaviin osatekijöihin. Komissio on lisäksi myöntänyt, ettei kantaja osallistunut yhteenkään klubin edustajien varsinaiseen kokoukseen aikana, joka komission toteamuksen mukaan edelsi kantajan osallistumista riidanalaiseen kartelliin, eikä itse kyseiseen kartelliin osallistumisen aikana.
- 67 Tästä seuraa edellä 60–64 kohdassa mainittujen periaatteiden nojalla, että jotta komissio voi osoittaa kantajan osallistuneen riidanalaisessa päätöksessä tarkoitettuun yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen, sen on näytettävä toteen paitsi yhtäältä kantajan ja toisaalta AGC/Splintexin ja Saint-Gobainin välisen yhteydenpidon kilpailunvastainen luonne myös se, että kantaja tiesi tai että sen oletettiin kohtuudella tietävän yhtäältä kyseisten yhteydenottojen tarkoituksesta myötävaikuttaa kartellin kokonaissuunnitelman toteuttamiseen ja toisaalta kartellikokonaisuuden yleisestä ulottuvuudesta ja sen olennaisista piirteistä, sellaisina kuin ne on mainittu edellä 55 kohdassa.
- Kantajan ja eräiden sen kilpailijoiden välisen yhteydenpidon kilpailunvastainen luonne
- 68 Riidanalaisen päätöksen mukaan useista asiakirjoista ja viitteistä käy ilmi, että kantaja osallistui omalla toiminnallaan kartellin kokonaistavoitteen toteuttamiseen. Komissio korostaa erityisesti, että kantajan yhteydenpidon perusteella sen voitiin osoittaa osallistuneen yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen vuoden 2001 lopulla (AGC/Splintexin kanssa), toukokuussa 2002 (Saint-Gobainin kanssa) ja vuoden 2003 ensimmäisellä neljänneksellä (AGC/Splintexin kanssa).
- 69 Kantajan tuotannosta vastaavan osaston entisen johtajan laatimista selityksistä käy vuoden 2001 osalta ilmi, että kantajan asiamies D. oli tavannut AGC/Splintexin työntekijää sopimusten jakamiseksi autonlasin toimittamisesta Fiatille ja tämän tytäryhtiölle Ivecolle. Komission mukaan nämä selitykset osoittavat, että kantaja suostui siihen, ettei se kilpailisi AGC/Splintexin kanssa toimitussopimusten tekemisestä Fiatin kanssa. Kantaja edellytti vastineeksi AGC/Splintexin korottavan hyötyajoneuvoja valmistavaan Ivecoon soveltamia hintoja. Komissio esittää seuraavaksi vuoden 2002 osalta

pöytäkirjan, joka oli laadittu Saint-Gobainin työntekijöiden ja kantajan myyntipäällikön K. H:n välillä 22.5.2002 käydystä puhelinkeskustelusta ja josta käy ilmi, että kantajaa oli tiedotettu kolmen suuren valmistajan välisestä kartellista. Komissio tukeutuu lopuksi vuoden 2003 osalta AGC:n työntekijän G:n laatimiin muistiinpanoihin, joista voidaan todeta, että viimeksi mainittu yritys ja kantaja olivat pitäneet toisiinsa yhteyttä keskustellakseen Volkswagen Passatin uuteen malliin tarkoitettujen sivuikkunoiden toimitussopimuksesta. Sakoista vapautusta hakeneen suulliset lausumat vahvistavat edelleen kantajan osallisuuden kartellikokonaisuuteen.

- 70 Tässä yhteydessä on aivan aluksi huomautettava, että vaikka riidanalaisen päätöksen alaviitteessä nro 249 mainittuun asiakirjaan, jonka viitenumero on PDR12 ja joka on vastineen liitteenä, sisältyy tosin viittaus kantajaan sekä sen useisiin kilpailijoihin Volkswagen Poloon tarkoitettujen ovilasiensien toimituksen osalta, mainittu asiakirja on kuitenkin päivätty 29.7.1999. Tämä asiakirja on siten laadittu yli kaksi vuotta ennen ajankohtaa 19.11.2001, josta lähtien komissio totesi kantajan osallistuneen riidanalaiseen kartelliin. Tästä seuraa, että vaikka oletettaisiin, että kyseinen asiakirja kuvastaa kilpailunvastaista yhteydenpitoa, johon kantaja osallistui mutta jota komissio päätti olla lukematta kantajan syyksi, sen perusteella ei voida osoittaa kantajan osallistuneen riidanalaisessa päätöksessä tarkoitettuun yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen ajalla 19.11.2001–11.3.2003.
- 71 Seuraavaksi on todettava, että vaikka sakoista vapautusta hakeneen 25.2. ja 14.3.2005 antamien lausuntojen useissa kohdissa mainitaan tietyistä Saint-Gobainin ja kantajan välisistä yhteydenotoista vuonna 2000, komissio ei katsonut riidanalaisessa päätöksessä näiden kohtien perusteella voitavan todeta kantajan osallistuneen klubin jäsenten välisen kartellin kokonaisuunnitelmaan. Riidanalaisesta päätöksestä ilmenee siten, että vaikka klubin jäsenet keskustelivat kantajan tilanteesta ennen vuoden 2001 marraskuuta pyrkimyksensä saada kantaja mukaan keskusteluihin käyttämällä hyväksi sitä, ettei kantajalla, päinvastoin kuin niillä, ollut kapasiteettia tuottaa tasolasia, komissio totesi kantajan osallistuneen yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkuvaan kilpailusääntöjen rikkomiseen vasta 19.11.2001 alkaen, jolloin kantajan ja AGC/Splintexin välillä oli tapahtunut tiettyjä yhteydenottoja.
- 72 Lisäksi kantajan tuotannosta vastaavan osaston johtajan H:n 19.11. ja 12.12.2001 laatimista muistiinpanoista ilmenee, että kantaja oli harjoittanut Italian alueesta vastaavan asiamiehensä D:n välityksellä kollusiivista yhteydenpitoa AGC/Splintexiin. Vaikka kyseisistä muistiinpanoista ei siten voida päätellä EY 81 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua lainvastaisen sopimuksen olemassaoloa, ne antavat vähintäänkin ymmärtää, että D. ja Splintexin toimitusjohtaja M. kävivät tuolloin kilpailunvastaisia keskusteluja Ivecon ja Fiatin asiakkuuksista. Kantaja on väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa myöntänyt asiamiehensä toimien sopimattomuuden tässä yhteydessä.
- 73 Komissio esittää myös pöytäkirjan Saint-Gobainin suuriasiakkaista vastaavien toimihenkilöiden D. W:n ja V. G:n sekä kantajan myyntipäällikön K. H:n välillä 22.5.2002 käydystä puhelinkeskustelusta. Tämä yhden sivun pituinen pöytäkirja löydettiin kantajan toimitiloista.
- 74 Kyseisestä pöytäkirjasta käy ilmi, että D. W. ja V. G. mainitsivat K. H:lle, että Fiat oli ilmoittanut Saint-Gobainille saaneensa ”erittäin hyvän tarjouksen” Lancia Lybraan tarkoitetuista lasiosista ”kooltaan pienemmältä toimittajalta” ja että Fiat oli kertonut Saint-Gobainille, että tämä voisi säilyttää kyseisen sopimuksen vain, jos se tekisi uuden tarjouksen ja ehdottaisi uusia hintoja. Kyseisen pöytäkirjan mukaan Saint-Gobainin suuriasiakkaista vastaavat toimihenkilöt viittasivat tämän jälkeen kantajan kanssa tehtyyn ”selkeään lasiosia koskevaan sopimukseen”, jonka mukaan kumpikaan mainitun sopimuksen osapuolista ei ehdottaisi ”naurettavia hintoja, etenkin toisen osapuolen saamien hankkeiden osalta”. Saint-Gobainin suuriasiakkaista vastaavat toimihenkilöt lisäsivät katsoneensa kantajan menetelleen ”virheellisesti – – ilman yhteisymmärrystä”. Saint-Gobain korosti tässä yhteydessä kolmen suuren autonlasinvalmistajan välistä yhteistyötä Opel Frontera-, Audi A3-, Audi A6- ja Volkswagen Passat -mallien osalta. Kyseisestä pöytäkirjasta käy samoin ilmi, että

Saint-Gobain pyysi kokouksen järjestämistä Aachenissa (Saksa) keskustellakseen ”Lybrasta sekä seuraavista hankkeista”, joilla K. H. tulkitsi tarkoitettavan Volkswagen Passatia. Pöytäkirja päättyy lopulta seuraavaan huomautukseen: ”Älkää säilyttäkö tätä asiakirjaa, keskustelusta ei saa jäädä jälkiä.”

- 75 Kantajan mukaan tällä pöytäkirjalla voidaan ainoastaan osoittaa Saint-Gobainin ilmaiseen tyytymättömyytensä kantajan soveltamiin kilpailukykyisiin hintoihin lasitoimituksissaan Fiatille, etenkin Lancia Lybraan tarkoitettujen lasiosien osalta.
- 76 Tätä tulkintaa ei kuitenkaan voida hyväksyä. Kyseisen pöytäkirjan sanamuodosta voidaan nimittäin päätellä, että Saint-Gobainin suurasiakkaista vastaavien toimihenkilöiden ilmaiseva tyytymättömyys kantajaa kohtaan perustui siihen, että viimeksi mainittu rikkoi Saint-Gobainin kanssa sovittua sopimusta Lancia Lybraan tarkoitettujen autonlasin toimittamisesta. EY 81 artiklan 1 kohtaa sovellettaessa sopimuksen konkreettisten vaikutusten huomioon ottaminen on kuitenkin tarpeetonta, kun on ilmeistä, että sopimuksen tarkoituksena on estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua yhteismarkkinoilla (tuomio 2.10.2003, *Ensidesa v. komissio*, C-198/99 P, Kok., EU:C:2003:530, 60 kohta ja tuomio 21.9.2006, *Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied v. komissio*, C-105/04 P, Kok., EU:C:2006:592, 136 kohta). Siten se, että markkinoiden jakamista koskevaan sopimukseen osallistunut yritys ei myöhemmin noudata sovittuja hintoja ja kiintiöitä, ei poista sen vastuuta kilpailusääntöjen rikkomisesta (tuomio 11.7.1989, *Belasco ym. v. komissio*, 246/86, Kok., EU:C:1989:301 ja tuomio 6.4.1995, *Tréfileurope v. komissio*, T-141/89, Kok., EU:T:1995:62, 60 kohta; ks. vastaavasti tuomio 6.4.1995, *Trefilunion v. komissio*, T-148/89, Kok., EU:T:1995:68, 79 kohta).
- 77 Komissio viittaa vielä AGC/Splintexin myyntipäällikön G:n tammi- ja maaliskuussa 2003 laatimiin muistiinpanoihin havainnollistaakseen kantajan sekä AGC/Splintexin ja Saint-Gobainin edustajien välillä tapahtunutta yhteydenpitoa Volkswagen Passatin uudesta mallista. Nämä muistiinpanot sisältävät muun muassa tietoja uuden Volkswagen Passatin eri lasiosista, muun muassa niiden hinnoista. Niissä viitataan useaan otteeseen ”korvaukseen” autonlasin valmistajien välillä, ja niiden perusteella vaikuttaa siltä, että kantaja tuottaa vuosittain 10 000 kappaletta pinnoitettua lasia.
- 78 Kuten kantaja itsekin myöntää, se oli vuoden 2003 alussa useaan otteeseen puhelimitse yhteydessä AGC/Splintexiin keskustellakseen uuden Volkswagen Passatin lasiosien toimituksesta. Kantaja väittää kuitenkin, ettei sille missään vaiheessa vakuutettu, että se voisi luottaa saavansa tämän sopimuksen, ja että se, että Volkswagen lopulta tilasi lasiosat siltä, saattoi selittyä sen tarjouksen kilpailukykyisyydellä sekä sen ”Passatin aikaisempaa mallia varten erityisen kilpailukykyiseen hintaan toimit[taman] tuotteen erinomaisella laadulla”. Kantaja väittää samoin, että kolme suurta autonlasin valmistajaa olivat jo vuonna 2001 päättäneet jakaa Volkswagen Passatin uuteen malliin tarkoitettujen toimitukset Saint-Gobainin, Pilkingtonin ja kantajan kesken samalla tavoin kuin aikaisemman mallin osalta oli jaettu, riippumatta kantajan tahdosta.
- 79 Näitä selityksiä ei kuitenkaan voida hyväksyä. Komission esittämät G:n muistiinpanot eivät tosin ole peräisin kantajalta itseltään. On kuitenkin korostettava, että kantaja on väitetiedoksiantoon antamassaan vastauksessa myöntänyt vuoden 2003 alussa AGC:n kanssa käydyn yhteydenpidon sopimattomuuden. Lisäksi sakoista vapautusta hakeneen antamien lausuntojen useat kohdat tukevat sitä, että AGC/Splintexin kanssa vuonna 2003 käydyissä puhelinkeskusteluissa kantaja pyysi, että uuteen Volkswagen Passatiin tarkoitettujen sivuikkunoiden toimitussopimus osoitettaisiin sille, jotta se säilyttäisi sopimuksen, jonka se oli saanut kyseisen ajoneuvon aikaisempaan malliin. Näiden lausuntojen mukaan Saint-Gobain ja AGC/Splintex suostuivat siihen, että kantaja jatkaa uuden Volkswagen Passatin sivuikkunoiden toimittamista. Lisäksi yhtäältä K. H:n ja toisaalta D. W:n ja V. G:n välillä 22.5.2002 käydyistä puhelinkeskusteluista laaditusta, edellä 73–76 kohdassa mainitusta pöytäkirjasta ilmenee, että kantaja tiesi tuosta hetkestä lähtien Saint-Gobainin aikomuksesta keskustella uuteen Volkswagen Passatiin tarkoitettujen lasiosien toimituksen jakamisesta.

- 80 Siten on pidettävä toteennäytettynä sitä, että kantaja oli harjoittanut vuoden 2003 alussa kollusiivista yhteydenpitoa AGC/Splintexin kanssa Volkswagen Passatin uuteen malliin tarkoitettujen sivuikkunoiden toimituksesta. Sillä ei ole merkitystä tässä yhteydessä, että kolme suurta autonlasin valmistajaa olivat jo vuonna 2001 kantajalta kysymättä päättäneet, että tähän uuteen malliin tarkoitettujen lasiosien toimitus jaettaisiin Saint-Gobainin, Pilkingtonin ja kantajan kesken samalla tavoin kuin aikaisemman mallin osalta oli jaettu. Vaikka tämä seikka oletettaisiin toteennäytetyksi, asiakirja-aineistosta käy nimittäin ilmi, että Volkswagen Passatin uuden mallin markkinoille ilmestyminen sai aikaan nimenomaisia kollusiivisia keskusteluja, joissa kantaja oli mukana tällä kertaa.
- 81 Juuri esitetyistä pohdinnoista seuraa siten, ettei komissio tehnyt virhettä todetessaan, että kantaja oli harjoittanut kahdenvälistä kilpailunvastaista yhteydenpitoa yhtäältä AGC/Splintexin ja toisaalta Saint-Gobainin kanssa marraskuun 2001 ja maaliskuun 2003 välisenä aikana.
- Kantajan osallisuus autonlasimarkkinoilla toimivaan klubin jäsenten väliseen kartellikokonaisuuteen
- 82 Edellä 60–64 kohdassa mainittujen periaatteiden mukaan sen toteamuksen perusteella, jonka mukaan kantajan ja yhtäältä AGC/Splintexin ja toisaalta Saint-Gobainin välillä oli ollut tiettyjä kahdenvälisiä kilpailunvastaista yhteydenottoja marraskuun 2001 ja maaliskuun 2003 välisenä aikana, ei voida kuitenkaan riittävästi päätellä kantajan osallistuneen riidanalaisen päätöksen kohteena olevaan yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen. Koska asiassa on kiistatonta, ettei kantaja osallistunut varsinaisiin klubikokouksiin, on tutkittava yhtäältä, tiesikö kantaja tai olisiko sen välttämättä pitänyt tietää, että salainen yhteistyö, johon se osallistui, kuului kyseisen yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatkettun kilpailusääntöjen rikkomisen kokonaissuunnitelmaan, sellaisena kuin se on mainittu edellä 55 kohdassa, ja toisaalta, tunsiko kantaja kartellikokonaisuuden yleisen ulottuvuuden ja sen olennaiset piirteet tai olisiko sen välttämättä pitänyt tuntea ne.
- 83 Unionin yleisen tuomioistuimen on siten tutkittava, tekikö komissio virheen todetessaan, että kantaja tiesi tai sen olisi välttämättä pitänyt tietää, että kollusiiviset yhteydenotot, joista oli kyse edellä 68–81 kohdassa, olivat osa koko ETA-alueen autonlasin toimitusmarkkinat kattavaa kartellia, jossa yhdenmukaistettiin hinnoittelu- ja alennuspolitiikka ja asiakkaisiin sovellettava toimitusstrategia, jotta säilytettäisiin osapuolten osuuksien yleinen vakaus mainituilla markkinoilla, ja johon kuului markkinaosuuksien säännöllinen seuranta sekä korjausmekanismi (ks. analogisesti tuomio Buchmann v. komissio, edellä 65 kohta, EU:T:1998:88, 118–122 kohta).
- 84 Tässä yhteydessä on todettava ensimmäiseksi, että anonyyminä pysyttelevän asiakkaan puolesta toimineen saksalaisen asianajajan komissiolle osoittamassa kirjeessä, jossa riidanalainen kartelli paljastettiin (ks. edellä 4 kohta), kantajaa ei mainittu yrityksenä, joka oli osallistunut kartelliin.
- 85 Toiseksi on korostettava, että komissio viittaa riidanalaisen päätöksen 113 ja 114 perustelukappaleessa kahteen tärkeään klubikokoukseen, jotka pidettiin 6.12.2001 ja 10.7.2002 ja joiden aikana kyseiset yritykset arvioivat riidanalaisen kartellin toimintaa kokonaisuudessaan ja tekivät tarvittavat muutokset, jotta ne voisivat tehokkaasti jatkaa markkinaosuuksia koskevaa salaista yhteistyötään. Näissä kokouksissa laadittiin taulukot, joissa mainittiin kunkin näiden kolmen yrityksen markkinaosuuksia koskevat tietyt ennusteet tai tavoitteet.
- 86 On kuitenkin yhtäältä kiistatonta, ettei kantaja osallistunut kumpaankaan näistä kahdesta kokouksesta, vaikka ne pidettiin ajanjaksolla, jonka osalta komissio totesi kantajan osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen. Kantajaa ei toisaalta mainita kolmen suuren autonlasinvalmistajan mainituissa kokouksissa laatimissa markkinaosuuksia koskevissa alustavissa taulukoissa.

- 87 Kolmanneksi edellä 72–80 kohdassa tarkasteltujen käsinkirjoitettujen muistiinpanojen perusteella ei voida todeta, että kantajan olisi välttämättä pitänyt ymmärtää, että kun se harjoitti kahdenvälistä kilpailuvastaista tietojenvaihtoa AGC/Splintexin ja Saint-Gobainin kanssa vuoden 2001 lopulla, vuonna 2002 ja vuoden 2003 alussa, se samalla osallistui kartellikokonaisuuteen, jonka tarkoituksena oli varmistaa mainitun kartellin osallistujien markkinaosuuksien vakaus koko ETA-alueella.
- 88 Kantajan työntekijän marras- ja joulukuussa 2001 laatimien muistiinpanojen useat kohdat tosin sisältävät viitteitä siitä, että kantaja tiesi kolmen suuren autonlasinvalmistajan välisestä Italian markkinoita laajemmasta yhteistoiminnasta. Siten 19.11.2001 päivätyissä muistiinpanoissa todetaan, että "[M.] puoltaa Splintexin ja Soliverin välistä yhteistoimintaa, sillä niillä on yhteistoimintaa Saint-Gobainin ja Pilkintonin kanssa –", ja 30.11.2001 päivätyissä muistiinpanoissa, että "[M.] haluaa varmasti tällaisessa kokouksessa keskustella kaikkien maiden eikä pelkästään Italian autonlasista". 30.11.2001 päivätyistä muistiinpanoista ilmenee samoin, että kantaja oli tietoinen siitä, että M. luultavasti pyrki laajentamaan keskustelun koskemaan Eurooppaa, vaikka näistä muistiinpanoista käy ilmi, että kantaja ohjeisti D:tä "keskustelemaan vain Italian markkinoista" kokouksessa, joka oli sovittu pidettäväksi M:n kanssa 4.12.2001. Lisäksi 12.12.2001 päivätyistä muistiinpanoista käy ilmi, että vaikka kyseinen kokous pidettiin, D. oli kuitenkin "hyvin epämääräinen" sen osalta ja ettei tuolla kertaa "ollut kyse enää [kantajan toimitusjohtajan S. B:n ja Splintexin toimitusjohtajan M:n välisestä] kokouksesta". Näissä samoissa muistiinpanoissa H. viittaa vielä "käsitykseensä, [jonka mukaan] D. keskusteli [M:n] kanssa muista aiheista, jotka eivät liittyneet mitenkään kantajaan".
- 89 Pöytäkirjassa, joka oli laadittu 29.5.2002 käydystä puhelinkeskustelusta, viitataan tosin myös kolmen suuren autonlasinvalmistajan väliseen "yhteistyöhön", joka koski neljää ajoneuvomallia, joita valmistaa kaksi autoteollisuuden alan konsernia, joista General Motors valmistaa Opel Fronteraa ja Volkswagen Audi A3- ja A6 -malleja sekä Volkswagen Passatia. Kun otetaan huomioon näiden yhteydenottojen luonne sekä asiayhteys, jossa ne tapahtuivat, kantaja saattoi kohtuudella olettaa, että tämä yhteistoiminta tai yhteistyö oli luonteeltaan kilpailuvastaista. Kantaja myönsi kuitenkin väitetiedoksiintoon antamassaan vastauksessa, että huomattavat nousut sen maksamissa tasolasin hinnoissa, etenkin vuoden 2001 alussa, antoivat kantajalle viitteitä siitä, että nämä kolme suurta autonlasin valmistajaa olivat vaivihkaa toisiinsa yhteydessä.
- 90 Nämä seikat eivät kuitenkaan riitä osoittamaan, että kantaja tiesi tai sen olisi välttämättä pitänyt tietää klubin jäsenten tavoittelemasta autonlasimarkkinoiden vakauttamista koskevasta yleistavoitteesta, johon ne pyrkivät joukolla kollusiivisia käytäntöjä, jotka koskivat lähes kaikkia autonvalmistajia. Viittauksista "yhteistoimintaan" tai "yhteistyöhön" ei siten käy ilmi mitään seikkoja kolmen suuren autonlasinvalmistajan välisen kartellin luonteesta ja laajuudesta. Viittauksesta neljää henkilöautomallia – joita valmistaa ainoastaan kaksi konsernia autoteollisuuden alalla – koskevaan yhteistyöhön ei voida myöskään päätellä, että kantajan olisi välttämättä pitänyt ymmärtää kartellin kokonaislaajuus siltä osin kuin sillä pyrittiin vakauttamaan koko markkinat, koska tällainen viittaus on voitu ymmärtää siten, että se kuvastaa tiettyjä kilpailua rajoittavia menettelytapoja, jotka liittyivät yksittäisten toimitussopimusten jakamiseen, ilman että siihen liittyy yleinen tavoite säilyttää osallistujien markkinaosuudet.
- 91 Näistä syistä komission toimittamien asiakirjojen perusteella ei voida myöskään osoittaa, että kantaja tiesi tai sen olisi välttämättä pitänyt tietää riidanalaisen kartellin toiminnan olennaisista yksityiskohdista, eli ensimmäiseksi hinnoittelu- ja alennuspolitiikan ja autonvalmistajiin sovellettavan toimitusstrategian yhdenmukaistamisesta, toiseksi siitä, että klubin jäsenten välillä järjestettiin säännöllisesti kahden- tai kolmenvälisiä kokouksia, jotta voitiin tarkastella markkinaosuuksien noudattamista sekä edeltävissä kokouksissa päätetyn salaisen yhteistyön, joka koski määrättyjen toimitussopimusten jakamista, konkreettista toteuttamista, ja kolmanneksi siitä, että korjaavista toimista, joiden avulla maksettiin korvausta tietyistä toimitussopimuksista, päätettiin, mikäli toimitussopimusten jako ei toteutunut sovitusti, jotta voitiin taata se, että yleinen tarjontatilanne ETA-alueen tasolla pysyi sovitun jaon mukaisena.

- 92 AGC/Splintexin työntekijän vuonna 2003 tekemistä muistiinpanoista on todettava, ettei niillä ole vaikutusta näihin päätelmiin, koska ne ovat yhtäältä AGC/Splintexin sisäisiä muistiinpanoja ja koska ne eivät toisaalta missään tapauksessa sisällä tietoja, joiden perusteella voitaisiin osoittaa, että kantaja tiesi tai sen olisi välttämättä pitänyt tietää riidanalaisen kartellin yleisestä ulottuvuudesta ja sen olennaisista piirteistä, sellaisina kuin ne on edellä kuvattu.
- 93 Neljänneksi sakoista vapautusta hakenut arvosteli komissiolle 19.12.2005 antamassaan lausunnossa AGC/Splintexin entisen myyntipäällikön B:n tekemiä tiettyjä muistiinpanoja. Sakoista vapautusta hakenut mainitsi kantajan lausunnossaan klubin jäsenten välisen kartellin ulkopuolisena tahona. Päinvastoin kuin komissio väittää, tätä kertomusta ei kuitenkaan ollut laadittu hyvin täsmällisesti määritellyn sopimuksen jakamisesta vaan mainittujen jäsenten markkinaosuuksien jakamisesta Fiatin valmistajan osalta, kuten B:n 30.4.2002 pidetystä klubikokouksesta tekemistä muistiinpanoista ilmenee. Tämä kertomus ei siten ainoastaan koskenut ajanjaksoa, jonka osalta komissio on todennut kantajan osallistuneen kilpailusääntöjen rikkomiseen, vaan se koski lisäksi myös yhtä valmistajaa, jonka osalta komissio on yksilöinyt kollusiivisia yhteydenottoja kantajan ja AGC/Splintexin välillä kantajan työntekijän marras- ja joulukuussa 2001, eli useita kuukausia ennen 30.4.2002 pidettyä kokousta, tekemien käsikirjoitettujen muistiinpanojen perusteella.
- 94 Sakoista vapautusta hakenut totesi lausuntonsa samassa kohdassa lisäksi, että mikäli klubin jonkin jäsenen kilpailija sai sopimuksen – sakoista vapautusta hakenut mainitsee tässä yhteydessä kantajan –, tällaisen toimitussopimuksen tekeminen ei oikeuttanut korvaukseen. Tämä asiakirja vaikuttaa viittaavan siihen, että ajanjaksolla, jonka osalta komissio kuitenkin totesi kantajan osallistuneen riidanalaisen päätöksen kohteena olevaan yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen, se, että autonvalmistaja teki toimitussopimuksen kantajan kanssa, ei johtanut korvausmekanismiin soveltamiseen klubin jäsenten välillä. Kuten etenkin edellä 21 ja 55 kohdassa on mainittu, mainitulla mekanismilla oli kuitenkin olennainen merkitys riidanalaisen kartellin toiminnassa, koska se myötävaikutti osallistuvien yritysten markkinaosuuksien yleistä vakauttamista koskevan tavoitteen toteutumiseen niistä tapauksista huolimatta, joiden osalta klubissa aiemmin päätetty toimitussopimusten jako ei toteutunut.
- 95 Viidenneksi komission väitettä, jonka mukaan 27.10. ja 9.11.2000 pidetyissä kokouksissa tehtyihin muistiinpanoihin sisältyvät viittaukset kantajaan vaikuttavat vahvistavan paitsi sen, että kolme suurta autonlasin valmistajaa olivat suunnitelleet kantajalle osuutta kartellin kokonaissuunnitelman toteuttamisessa, myös sen, että kantaja tiesi tai sen olisi välttämättä pitänyt tietää mainitusta suunnitelmasta, ei voida myöskään hyväksyä.
- 96 Tältä osin on todettava, että nämä kaksi kokousta, joihin komissio viittaa, pidettiin yli vuosi ennen ajankohtaa, josta lähtien komissio totesi kantajan osallistuneen riidanalaiseen kilpailusääntöjen rikkomiseen. Kantaja kiistää lisäksi osallistuneensa kyseisiin keskusteluihin tai saaneensa tiedon niiden sisällöstä niihin osallistujilta. Komissio myönsi lisäksi 9.11.2000 pidetyn kokouksen osalta riidanalaisen päätöksen 294 perustelukappaleessa, ettei ollut näyttöä siitä, että kantaja oli laatinut kyseisen kokouksen muistiinpanot, joissa se mainittiin, ja että yksi kokoukseen osallistujista tiedotti niistä omilla nimissään.
- 97 Unionin yleinen tuomioistuin katsoo täten, että kyseisten kantajaa koskevien viittausten perusteella, jotka sisältyvät muistiinpanoihin, jotka laadittiin huomattavasti ennen ajankohtaa, jona kantajan osallistuminen kilpailusääntöjen rikkomiseen oletettavasti alkoi, ja jotka oli laadittu kokouksissa, joihin kantajan ei ole osoitettu osallistuneen, ei voida todeta, että kantaja tiesi tai sen olisi välttämättä pitänyt tietää riidanalaisen kartellin yleisestä ulottuvuudesta ja sen olennaisista piirteistä, sellaisina kuin ne esitetty edellä 55 kohdassa tiivistetysti.
- 98 Kuudenneksi komission suullisessa käsittelyssä tekemistä viittauksista sakoista vapautusta hakeneen antamien lausuntojen eri katkelmiin on todettava, ettei niillä voida kyseenalaistaa tätä päätelmää. Yhtäältä riidanalaiseen päätökseen ei nimittäin sisälly mitään täsmällisiä perusteluja siitä, miten

mainittujen katkelmien perusteella, joko luettuna yhdessä edellä 72–80 ja 87–92 kohdassa tarkasteltujen käsikirjoitettujen muistiinpanojen kanssa tai ilman, voidaan osoittaa, että kantaja tiesi tai sen olisi välttämättä pitänyt tietää kartellikokonaisuuden yleisestä ulottuvuudesta ja sen olennaisista piirteistä sekä siitä, että yhteydenotot, joita sillä oli ollut kilpailijoiden kanssa vuoden 2001 lopun ja maaliskuun 2003 välisenä aikana, olivat osa kartellin toteuttamista. Toisaalta on joka tapauksessa niin, ettei näiden katkelmien perusteella ei voida päätyä tällaiseen päätelmään.

- 99 Seitsemänneksi on lopulta niin, ettei käsiteltävän asian olosuhteiden ja edellä 53 kohdassa mainitun tuomion Sigma Technologie v. komissio, sellaisena kuin komissio on sitä korostanut, olosuhteiden välisellä erolla ole merkitystä käsiteltävässä asiassa.
- 100 Käsiteltävään asiaan nähden päinvastaisesti tuomion Sigma Technologie v. komissio, joka koski kollusiivista käytäntöä esieristettyjen kaukolämmitysputkien alalla, olosuhteille oli tosin ominaista komission toteaman tavoin se, että kartelli oli rakenteeltaan kaksitasoinen, eli siinä oli kansallinen taso ja Euroopan laajuinen taso. Näissä olosuhteissa unionin yleinen tuomioistuin totesi, ettei komissio ollut osoittanut Sigma Technologiien Italian markkinoita koskevaan sopimukseen osallistuessaan tienneen muiden yritysten toteuttamista Euroopan laajuisista kilpailua rajoittavista toimista tai että sen olisi kohtuudella pitänyt ennakoita ne (tuomio Sigma Technologie v. komissio, edellä 53 kohta, EU:T:2002:76, 44 kohta).
- 101 Ei ole kuitenkaan olemassa perustetta rajoittaa edellä 53 kohdassa mainitussa tuomiossa Sigma Technologie v. komissio vahvistetun periaatteen, jonka mukaan yrityksen ei voida väittää osallistuneen kartellikokonaisuuteen pelkästään siitä syystä, että sen tekemän sopimuksen ja kartellikokonaisuuden tavoitteet ovat samat, soveltamista sellaisia kartelleja koskeviin tilanteisiin, joissa sopimuksia solmitaan eri maantieteellisillä tasoilla (ks. vastaavasti tuomio Buchmann v. komissio, edellä 65 kohta, EU:T:1998:88, 118–122 kohta; ks. myös analogisesti tuomio Quinn Barlo ym. v. komissio, edellä 63 kohta, EU:T:2011:701, 142–151 kohta). Sen osoittaminen, että yritys osallistui kartellikokonaisuuteen, perustuu nimittäin ratkaisevasti ainoastaan sen tutkimiseen, tiesikö kyseinen yritys tai olisiko sen pitänyt tietää johonkin sopimukseen tai yhdenmukaistettuun menettelytapaan osallistuessaan, että näin toimiessaan se osallistui mainittuun kartellikokonaisuuteen ja ilmaisi näin liittymisensä kyseiseen kartelliin.
- 102 Edellä 84–98 kohdassa esitetyistä perusteluista käy kuitenkin ilmi, ettei komissio esittänyt tällaista näyttöä käsiteltävässä asiassa. Tässä yhteydessä sillä, että riidanalainen kartelli oli järjestäytynyt ainoastaan ETA-alueen tasolla, ei ole merkitystä.
- 103 Tältä osin on vielä lisättävä, ettei komissio ole perustellut väitettään, jonka mukaan edellä 53 kohdassa mainitussa tuomiossa Sigma Technologie v. komissio kyseessä olleeseen Italian markkinoilla toimivaan kartelliin nähden päinvastaisesti käsiteltävässä asiassa on hyvin epätodennäköistä, että kantajan kahden kilpailijansa kanssa käymissä kahdenvälisissä kilpailuvastaisissa keskusteluissa olisi ollut järkeä, jos ne eivät olisi olleet osa laajempaa kokonaissuunnitelmaa. Kuten edellä 90 kohdassa on jo todettu, oli päinvastoin ymmärrettävää, että kollusiivisista käytännöistä päätetään tapauskohtaisesti tiettyjen toimitussopimusten jakamiseksi ilman, että tällaisten käytäntöjen yleisenä tavoitteena oli vakauttaa niiden osallistujien markkinaosuudet autonlasin markkinoilla ETA-alueella.
- 104 Komission esittämiä seikkoja ei näin ollen voida pitää riittävinä todisteina sen toteamiseksi, että kantaja osallistui riidanalaisen päätöksen kohteena olevaan kolmen suuren autonlasinvalmistajan väliseen yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen.
- 105 Tässä yhteydessä on samoin hylättävä komission väite, jonka mukaan kantaja ei julkisesti sanoutunut irti klubin jäsenten välisten kokousten sisällöstä välttyäkseen viimeksi mainittujen toteuttamaan yhtenä kokonaisuutena pidettävään jatkettuun kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistumisensa väitetysti

synnyttämästä vastuusta. Tällaisella toteamuksella olisi nimittäin merkitystä ainoastaan, jos komissio olisi täyttänyt sillä olevan todistustaakan, mitä se ei ole tehnyt käsiteltävässä asiassa (ks. vastaavasti tuomio 6.1.2004, BAI ja komissio v. Bayer, C-2/01 P ja C-3/01 P, Kok., EU:C:2004:2, 62 ja 63 kohta).

106 Tästä seuraa, että ensimmäinen kanneperuste on hyväksyttävä.

Ensimmäisen kanneperusteen yhteydessä todetun lainvastaisuuden seuraukset kumoamisen kannalta

107 Kun otetaan huomioon edellä 68–81 kohdassa esitetyt perustelut, joiden mukaan kantaja kyllä osallistui tiettyihin kahdenvälisiin kilpailunvastaisiin keskusteluihin AGC/Splintexin ja Saint-Gobainin kanssa marraskuun 2001 ja maaliskuun 2003 välisellä ajalla, on vielä tutkittava ensimmäisen kanneperusteen tarkastelun yhteydessä todetun lainvastaisuuden seuraukset kumoamisen kannalta.

108 SEUT 264 artiklan ensimmäistä kohtaa on tulkittava siten, että kumoamiskanteen kohteena oleva toimi kumotaan vain siltä osin kuin kanne on perusteltu (tuomio komissio v. Verhuizingen Coppens, edellä 63 kohta, EU:C:2012:778, 36 kohta). Unionin yleinen tuomioistuin ei siten voi pelkästään sen seikan perusteella, että se pitää kantajan kumoamiskanteensa tueksi esittämää kanneperustetta perusteltuna, automaattisesti kumota riitautettua toimea kokonaisuudessaan. Kumoaminen kokonaisuudessaan ei ole mahdollista silloin, kun on ilmeisen selvää, että kyseinen kanneperuste, joka koskee vain erityistä osaa riitautetusta toimesta, voi johtaa vain osittaiseen kumoamiseen (ks. tuomio komissio v. Verhuizingen Coppens, edellä 63 kohta, EU:C:2012:778, 37 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

109 Jos yritys on osallistunut välittömästi yhteen tai useampaan yhtenä kokonaisuutena pidettävän jatkettun kilpailusääntöjen rikkomisen muodostavaan kilpailunvastaiseen toimintaan, mutta ei ole näytetty toteen, että kyseinen yritys aikoi omalla toiminnallaan myötävaikuttaa muiden kartellin osallistujien yhteisten päämäärien tavoittelemiseen ja että yritys tiesi kyseisten samaan päämäärään pyrkivien osallistujien suunnittelemasta tai toteuttamasta muusta kilpailunvastaisesta käyttäytymisestä tai että se saattoi kohtuudella ennakoida sen ja oli valmis hyväksymään siihen sisältyvän riskin, komissiolla on oikeus katsoa tämän yrityksen olevan vastuussa ainoastaan toiminnasta, johon se on osallistunut välittömästi, ja muiden samaan päämäärään pyrkivien osallistujien suunnittelemasta tai toteuttamasta käyttäytymisestä, jonka osalta on todistettu, että se tiesi siitä tai että se on saattanut kohtuudella ennakoida sen ja on ollut valmis hyväksymään siihen sisältyvän riskin (tuomio komissio v. Verhuizingen Coppens, edellä 63 kohta, EU:C:2012:778, 44 kohta). Tämä ei voi kuitenkaan johtaa siihen, että tämä yritys vapautetaan vastuustaan sellaisen käyttäytymisen osalta, johon se on kiistatta osallistunut tai josta sen voidaan tosiasiallisesti katsoa olevan vastuussa (tuomio komissio v. Verhuizingen Coppens, edellä 63 kohta, EU:C:2012:778, 45 kohta).

110 Komission päätös, jossa kartellikokonaisuus katsotaan yhtenä kokonaisuutena pidettäväksi jatketuksi kilpailusääntöjen rikkomiseksi, voidaan kuitenkin jakaa tällä tavalla ainoastaan, jos yhtäältä kyseiselle yritykselle on hallinnollisen menettelyn aikana annettu mahdollisuus ymmärtää, että sitä moitittiin paitsi mainittuun kilpailusääntöjen rikkomiseen osallistumisesta myös tietystä kartellin osatekijänä olevasta käyttäytymisestä, ja näin ollen puolustautua tätä moitetta vastaan ja jos toisaalta kyseinen päätös on tältä osin riittävän selvä (ks. vastaavasti tuomio komissio v. Verhuizingen Coppens, edellä 63 kohta, EU:C:2012:778, 46 kohta).

111 Käsiteltävässä asiassa komissio väittää vastauskirjelmässään, että kantajan ja AGC/Splintexin sekä Saint-Gobainin välisestä kahdenvälisestä yhteydenpidosta kootut todisteet osoittavat unionin kilpailuoikeudessa kielletyn yhdenmukaistetun menettelytavan olemassaolon.

112 Kyseisen väitteen mahdollisesta perusteltavuudesta huolimatta on todettava, ettei riidanalaisessa päätöksessä luokitella kantajan osallistumista kahdenväliseen yhteydenpitoon AGC/Splintexin sekä Saint-Gobainin kanssa vuoden 2001 lopun ja maaliskuun 2003 välisellä ajalla erilliseksi EY 81 artiklan rikkomiseksi. Komissio katsoi lisäksi riidanalaisen päätöksen 498 perustelukappaleessa, että "[olisi

ollut] keinotekoista jakaa osiin [asianomaisten yritysten] jatkettu toiminta, jolla oli yksi ainoa päämäärä, pitäen sitä useana erillisenä rikkomisena, kun kyseessä [oli] sitä vastoin sekä sopimuksina että yhdenmukaistettuina menettelytapoina asteittain ilmennyt yhtenä kokonaisuutena pidettävä kilpailusääntöjen rikkominen” (ks. analogisesti tuomio 4.7.2013, komissio v. Aalberts Industries ym., C-287/11 P, Kok., EU:C:2013:445, 65 kohta).

- 113 Edellä 110 kohdassa mainittujen periaatteiden mukaisesti unionin tuomioistuimet eivät kuitenkaan voi tällaisessa tilanteessa tehdä itse tällaista luokittelua, sillä ne muuten puuttuisivat komissiolle EY 85 artiklassa annettuihin toimivaltuuksiin unionin kilpailuoikeuden rikkomisen tutkimisen ja rikkomisesta määrättävien seuraamusten osalta.
- 114 Tässä tilanteessa on siten todettava, ilman että tarpeen tutkia muita kanneperusteita, että riidanalaisen päätöksen, sellaisena kuin se on muutettuna korjaavalla päätöksellä K(2009) 863 lopullinen, 1 artiklan d alakohta ja 2 artiklan d alakohta kumotaan yhtäältä siltä osin kuin niissä todettiin kantajan osallistuneen ajalla 19.11.2001–11.3.2003 lainvastaiseen kartelliin autonlasin markkinoilla ETA-alueella ja toisaalta siltä osin kuin kantajalle määrättiin tämän perusteella 4 396 000 euron suuruinen sakko.

Oikeudenkäyntikulut

- 115 Unionin yleisen tuomioistuimen työjärjestyksen 87 artiklan 2 kohdan mukaan asianosainen, joka häviää asian, veloitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jos vastapuoli on sitä vaatinut.
- 116 Koska komissio on hävinnyt asian, se on veloitettava korvaamaan kantajan vaatimusten mukaisesti oikeudenkäyntikulut.

Näillä perusteilla

UNIONIN YLEINEN TUOMIOISTUIN (toinen jaosto)

on ratkaissut asian seuraavasti:

- 1) [EY] 81 artiklan ja ETA-sopimuksen 53 artiklan mukaisesta menettelystä 12.11.2008 tehdyn komission päätöksen K(2008) 6815 lopullinen (Asia COMP/39.125 – Autonlasi), sellaisena kuin se on muutettuna 11.2.2009 tehdyllä komission päätöksellä K(2009) 863 lopullinen, 1 artiklan d alakohta ja 2 artiklan d alakohta kumotaan yhtäältä siltä osin kuin niissä todettiin Soliver NV:n osallistuneen ajalla 19.11.2001–11.3.2003 lainvastaiseen kartelliin autonlasin markkinoilla Euroopan talousalueella (ETA) ja toisaalta siltä osin kuin sille määrättiin tämän perusteella 4 396 000 euron suuruinen sakko.
- 2) Euroopan komissio veloitetaan korvaamaan oikeudenkäyntikulut.

Forwood

Dehousse

Schwarcz

Julistettiin Luxemburgissa 10 päivänä lokakuuta 2014.

Allekirjoitukset

Sisällys

Riidanalainen päätös	3
Oikeudenkäyntimenettely ja asianosaisten vaatimukset	6
Oikeudellinen arviointi	6
Asianosaisten lausumat	6
Unionin yleisen tuomioistuimen arviointi asiasta	9
Kantajan väitteiden perusteltavuus	9
– Alustavat huomautukset ja katsaus periaatteisiin	9
– Kantajan ja eräiden sen kilpailijoiden välisen yhteydenpidon kilpailunvastainen luonne	11
– Kantajan osallisuus autonlasimarkkinoilla toimivaan klubin jäsenten väliseen kartellikokonaisuuteen	14
Ensimmäisen kanneperusteen yhteydessä todetun lainvastaisuuden seuraukset kumoamisen kannalta .	18
Oikeudenkäyntikulut	19